

בעזרת ה' יתברך

ספר
מגדל נאה

פרשת וירא

מאת
נפתלי אהרן וקשטיין

פרשת וירא

נקמה מאויבי ה'. אל נא תעבור מעל עבדך, היינו, שהטובה תתקיים אלכלו לעולמי עד. כי אם נושא האדם עיניו למרום, הגם שהוא בפתח האהל רח"ל, כמבואר עניינו במדרש הנעלם, אף על פי כן נושע תיבך באלו הג' ישועות, "ע"כ דפח"ח.

והנה, על פי דרכו צביאור התיבות "מפתח האוהל", יס' להוסיף ולרמז עוד בס"ד, שדבר זה נרמז תיכף צראש הפרשה, כאשר שם נרמזים ג' דרגות ירודות זו למטה מזו. הא', "באלוני ממרא", והוא, על פי שמאלנו בספרי רבותינו הק', שתיבת "ממרא", הוא נוט' של הפסוק (תהלים צ"ג ד') "בוקולות לזים רבים אדירים". והיינו, על פי מה שפירשו שם המפרשים, שהם הקולות הנשמעים ממי שעברו עליו רעות רבות ולרות רח"ל, וצאו עליו כשטף מים רבים אדירים. והב', "יושב פתח האוהל", שביאורו כנ"ל, שהוא עדיין נמלא רק צפתח האוהל, מחוץ לגדרי הקדושה והטהרה רח"ל. והג', "בחומו היום", וכמו שפירשו בספרים הק' שהכוונה לגהנום, וכמו שרמזו ופירשו הקדמונים ז"ל, שתיבת "חם היום" (ק"ט) עולה בגימ' "הגהנום" (ק"ט). (וכבר נודעים דברי המדרשים, "והוא יושב פתח האוהל בחם היום", שאברהם יושב על פתחו של הגהנום הבוהר באש, ואינו מניח להיכנס למי שנימול). והיינו, שגם כאן בעולם הזה, הרי הוא מאוי בשאול תחתית, וכמי שנמלא בגהנום רח"ל.

ומעתה נראה לפרש בס"ד, שעל כן לא נכתב שמו של אברהם אבינו ע"ה, כדאי לרמז בכך, שהכתוב מדבר כאן אודות כל אחד ואחד מישראל. והוא, שגם אם האדם מרחק

וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום, וישא עיניו וירא והנה שלושה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האוהל וישתחו ארצה, ויאמר אד' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, (בראשית י"ח א' ב' ג'). הנה, בהמשת הפסוקים הראשונים של הפרשה, לא נזכר כלל שמו של אברהם אבינו ע"ה. וכגון, "וירא אליו ה'", ולא "וירא ה' אל אברהם". וכן, "והוא יושב", ולא, "ואברהם יושב". וכן, "וישא עיניו", ולא, "וישא אברהם את עיניו". וכן, "וירא וירץ לקראתם", ולא, "וירא אברהם וירץ לקראתם". וכיוצא בזה בפסוקים הבאים. ורק בפסוק השישי, נזכר שמו לראשונה בפרשה זו, "וימחר אברהם וגו'. והלא דבר הוא.

והנה, כבר נודע ומפורסם בספרי הדרוש והרמז, מה שפירשו הכלוקים ז"ל, שאברהם אבינו ע"ה זיקק מאלת הקב"ה, "אם נא מצאתי חן בעיניך", אצחק, שהישועה שנעשתה על ידי שלושת המלאכים, "לא תעבור" ולא תסור לעולם "מעל" בני ישראל "עבדך", בכל הדורות. ואלו הם שלושת הדברים שישראל לריכוס ש"לא תעבור" מהם. "בנים", לבשר את שרה. "רפואה", לרפואת את אברהם. "נקמה משונאינו", להפוך את סדום.

ובעין זה פירש בספר "אזור אליהו" (מאת הגה"ק רבי אליהו מויסקוט ז"ע), וז"ל, "כתיב (תהלים קכ"ג א'), אליך נשאתי את עיני, וזהו, וישא עיניו, דהיינו, השתוקקות. וירא והנה שלשה אנשים, כל מיני ישועות נכללים באלו הג', בנים, רפואה,

לכך רמז נחמד בס"ד, שכן, שתי התיבות "ונברכו בו" (כ"ג), עולים בגימ' כמנין תיבת "רפואה" (כ"ג), וכן עולים בגימ' כמנין התיבות "מלומד בניסים" (כ"ג). דהיינו, שהיה "שמעו הולך בכל המדינות" שהוא "מלומד בניסים", ושיכולים להתבדל על ידו בדרכי "רפואה". וכן עולים בגימ' כמנין התיבות "צדיק וחסיד" (כ"ג).

* * *

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו (בראשית י"ח י"ט). וכתב רש"י, "כי ידעתיו, לשון חיבה, כמו, מודע לחישה, הלכא בעז מודעתנו, ואלעדך בשס, ואמנס, עיקר לשון כולם, אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם, מקרבו אצלו, ויודעו, ומכירו, ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי, לשמור דרכי, ואם תפרשהו כהגומו, יודע אני זו שיצוה את בניו, אין למען נופל על הלשון, עכ"ל. אלא שאם כן, יש לקדקד מעט בלשון הכתוב. ראשית, הרי "למען", על פי רוב, פירושו, "כדי", ולא "בגלל", ויותר היה ראוי לכתוב, "כי הוא מצוה", ולא "למען אשר יצוה". ושנית, שאם כן, מהו "ושמרו", הוה ליה למימר, "לשמור".

ועל כן נראה לפרש בדרכי רמז בס"ד, שכוונת הכתוב כך הוא. הרי אני יודע שהוא עתיד לחנך את בניו ואת ביתו אחריו, שישמרו את דרך ה', ועל מנת שיצליח בחינוכו, מוכרח הוא לחנך את בניו ובני ביתו רק על ידי אהבה וחיבה, ולא בדרכי כעס וגערה. ועל כן, ככלי שאצרכהם אבינו ע"ה יחנך את בניו ובני ביתו לתורה וליראת שמים, בדרכי של אהבה, על כן אני אוהב אותו ומחבבו, על מנת שילמד גם הוא לנהוג כך עם בניו, בצחינת "ממני יראה וכן יעשה".

ומעתה, אם כן, כך הוא פירוש של מקרא. "כי ידעתיו", כי אני אוהבו, "למען", ככלי, "אשר יצוה את בניו ואת אחריו", גם הוא ינהג כך, וגם הוא "יצוה את בניו ואת

ביותר מהקב"ה, והוא נמלך בשפל המלך רח"ל, ובג' הדרכות הנ"ל, הא', "באלוני מורא", הב', "יושב פתח האוהל", והג', "בכחום היום", וכמו שהתבאר למעלה בס"ד. אף על פי כן, הקב"ה מתראה אליו, "וירא אליו השם", והוא מלפני לו ומממתין לתשובתו. "וישא עיניו", ואם ישא האדם הזה את עיניו. "וירא", אזי יבחין ויראה. "והנה שלושה אנשים נצבים עליו", ששלושת מלאכי הישועה הנזכרים למעלה, עומדים אלכו ומוכנים לסייע בעדו. "וירא", אם הוא מבין היטב את הדבר הזה. "וירץ לקראתם מפתח האוהל וישתחו ארצה", אזי מיד ירוץ לקראתם, מתוך שפל דרגתו, ומתוך כך שהוא עדיין צפתח האוהל, ומתוך כך שהוא עדיין משועבד לתאוות הארציות, והוא עדיין משתחוה להם. "ויאמר", ויפתח פיו ויחפלו, ויאמר להקב"ה, "אם נא מצאתי חן בעיניך", אם אכן עדיין יש לי איזו נקודת חן, ואתה מוכן לקבל אותי בתשובה, "אל נא תעבור מעל עבדך", אל נא תעזיב את ההתעוררות שאחזה בי אני עבדך, עד שאזכה לשוב בתשובה שלימה לפניך, אכי"ר.

והנה, מלאנו גם רמז נפלא לכל האמור עד הנה בס"ד, והוא, בשלושת התיבות הראשונות שבפרשה זו, "וירא אליו ה'", שהם עולים בגימ' כמנין התיבות "למען לא אחטא לך" (תהלים קי"ט י"א). כי ההתבוננות בכך ש"וירא אליו ה'", דבר טוב הוא, "למען לא אחטא לך". דהיינו, שעל ידי שיתבונן האדם ויבין, שהקב"ה מביט עליו ורואה במעשיו, ושגם אם הוא בשפל המלך רח"ל, עדיין הוא מצפה לו וממתין לתשובתו, על ידי זה ישוב מיד לצורו ולקונו.

* * *

ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גוי הארץ (בראשית י"ח י"ח). הנה, אמרו חכמינו ז"ל (בבא בתרא דף ט"ז ע"ב), "רבי שמעון בן יוחאי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו, מיד מתרפא". ויש לפרש בס"ד, שזו היא הנכחה אשר "נברכו בו כל גוי הארץ", שנתברכו ב"רפואה" על ידי אברהם אבינו. ויש להוסיף

ולאביונים, וכלשון הכתוב צמגילת אסתה, "מתנות לאביונים". וגם כלשון אנשי כנסת הגדולה, עדיין לא מלאנו שמשתמשים בתיבת "צדקה" על נתינת "צדקה" לעניים. וכגון, בתפילת שמונה עשרה, "מלך אוהב צדקה ומשפט", דהיינו, שהקב"ה אוהב הנהגת האדם בצדק, ואין הכוונה שהוא אוהב שמקיימים מצוות נתינת צדקה, וכאמור. וזו הכוונה גם אלל אצרהס אצינו ע"ה, שלימד את בניו "לעשות צדקה ומשפט", כלומר, להתנהג כראוי וללכת בדרכי הצדק והיושר.

אלא שאף על פי כן מלאנו לכאורה פעם אחת במקרא תיבת "צדקה", כשהכוונה שם היא בלשון חכמים, ולא בלשון התורה. והוא מה שנאמר (ישעי' ל"ג י"ז), "והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם עד עולם", ורבים מפרשים את ה"צדקה" שם, שהוא כמו בלשון חכמים, ושהכוונה היא לנתינת צדקה לעניים. ובאמת, יתכן, שמכאן המקור ללשון חכמים, שהעניקו את השם "צדקה" למצוות נתינת מתנות לעניים ולאביונים. אך יותר נראה שסמכו זאת על שם הכתוב "ולך תהיה צדקה", והוא מקרא מלא אשר ליצר הכתוב על המסייע לעניים, ושם נאמר (דברים כ"ד י"ג י"ג), "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו, השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך".

ונראה לומר צס"ד, כי דבר גדול רמזו לנו חכמינו ז"ל צמה שצחרו צסס "צדקה" לנתינה לעניים ולאביונים. והוא, על פי מה שכתב ה"בעל הטורים" צריש פרשת בי תשא (שמות ל' י"ג), על מה שנאמר שם "ונתנו איש כופר נפשו", וזה לשונו, "ונתנו, אם תקראנו למפרע, יהיה גם בן ונתנו, לומר לך, כל מה שאדם נותן לצדקה, יחזור אליו, ולא יחסר לו בשביל זה כלום", עכ"ל. וכבר פסק הרמב"ם ז"ל (הלכות מתנות עניים פ"י ה"ב), "לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה", עכ"ל, ולא עוד, אלא שמתעשר, וכמו שדרשו חז"ל (תענית דף ט' ע"א) על הפסוק (דברים י"ד כ"ב) "עשר תעשר", "עשר בשביל שתתעשר".

ביתו אחריו" בדרך של אהבה, ורק באופן זה, מובטח לו, שבניו יקבלו ממנו, ויעשו כראונו, "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". ואף על פי שאין לנו ראיה לדבר, אך יש לנו זכר ורמז נפלא צס"ד. והוא, צמה שנאמר צסיוס הפסוק, "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו". שכן, תיבת "הביא" (י"ח), עולה צגימ' כמנין תיבת "האהבה" (י"ח). והיינו, שהקב"ה אהב וחיבב את אברהם, צכלי להביא עליו את מידת "האהבה", וצכלי שגם הוא ינהג עם בניו ועם ביתו אחריו צמיזת "האהבה", כאשר יצא להנך אותם לתורה וליראת שמים.

* * *

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו (צלאשית י"ח י"ט). הנה, תיבת "צדקה" כלשון המשנה וכלשון חכמים, היינו, נתינת תרומה לעני, וכך הוא נקרא צפינו, עד עלס היוס הזה, והלכותיה נקראים צסס "הלכות צדקה". ואכן, כלשון צעלי המשנה צצר מלאנו כן צשופי, כגון "קופה של צדקה" ועוד. ומתוך כך, למדו ודרשו כן צפסוק (משלי י' צ' וסס י"א ד') "וצדקה תציל ממות", שנתנת צדקה מצילה מן המיתה, הגס צלפי פשוטו הכוונה שם להנהגת האדם על פי הצדק והיושר, שהיא מצילה את האדם מן המיתה. והוא מה שנאמר בגמרא (ראש השנה דף ט"ז ע"ב), "אמר רבי יצחק, ארבעה דברים קורעים גזר לינו של אדם, ואלו הם, צדקה, לעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה, צדקה, לכתוב וצדקה תציל ממות". ועוד אמרו בגמרא (בבא בתרא דף י' ע"א), "לדקה מצלת מן המיתה, לכתוב, ולדקה תציל ממות". וכאמור, לימודים אלו, צדרך דרוש השם, על פי מה שמוכח כלשון חכמים צציאור תיבת "צדקה".

ברם, כלשון התורה אינו כן, ותיבת "צדקה" בתורה, פירושו, התנהגות האדם על פי דרכי הצדק והיושר. ואילו מצוות "נתינת צדקה" נקראת כלשון התורה צסס "מתן" ו"העניקה", דהיינו, הנתינה וההעניקה מממונו לעניים

ועל מנת לחזק את הדברים, בפלה התורה וגם שילשה את הרמז הנזכר בפסוק זה. ראשית, מה שפלא הכתוב את הרמז הזה גופו שוב שנית, כמה שנאמר גם בפסוק "למען אשר יצוה" (תה"ב). והנה, שלושת התיבות הללו, עולים גם הם כמנין הגימ' של ששת התיבות הנזכרים, "מציל עני מחזק ממונו ועני ואביון" (תה"ב). והוא רמז נפלא בס"ד. ועוד זה שלישיה, כמה שנאמר גם בפסוק "לעשות צדקה ומשפט". והנה, צמנוות הצדקה נאמר (דברים ט"ו ד'), "אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה". והנה, שתי התיבות הנזכרים, "לעשות צדקה" (אלף וחמש), עולים בגימ' כמנין עשרת התיבות הללו, "כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך ה' בארץ" (אלף וחמש). והנה גם זה לנו אסמכתא נפלאה, הפלא ופלא, שה"צדקה" הנאמר כאן, היינו נתינת צדקה לעניים ולאביונים.

* * *

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו (בראשית י"ח י"ט). ונראה לכאור בס"ד דרך רמז, על פי חידושו הנפלא של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד מירושלים זצ"ל, על מאמר הכתוב (שעי' א' כ"ז) "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ואמר, שהגאולה העתידה תלויה בלימוד הגמרא, ומלא לכך רמז נפלא בפסוק זה. שכן, שלושת התיבות הראשונות של הפסוק, "ציון במשפט תפדה" (אלף וע"ו), עולים בגימ' "תלמוד ירושלמי" (אלף וע"ו), ואילו שתי התיבות האחרונות של הפסוק (תה"ד), "ושביה בצדקה", עולים בגימ' "תלמוד בבלי" (תקכ"ד). ומכאן, שבזכות לימוד שני התלמודים גם יחד, נזכה לישועת ישראל בגאולת ציון וירושלים. עד כאן דברי פי חכם חן, ושפתים יסקו. ומטו ביה משמו של הגאון רבי יצחק זאב הלוי סאלאווייצ'יק מבריסק זצ"ל, שאמר, שבכך אכלו סגימטריא זו נאמרה ברוח הקודש.

ונראה להוסיף לניסוי ופריחם על פרפת נפלאה זו בס"ד. וראשית חכמה יש להביא דבר

והנה, זקנינו הק' בעל "נועם אלימלך" זי"ע (פרשת פקודי), הוסיף על דברי ה"בעל הטורים", ופירש את הרמז שם בתיבת "ונתנו", באופן אחר. וז"ל, "גדולה מעשה הצדקה וכו', ואז העולם מלא ושבוע כל טוב שפע וברכה ורחמים וחיים ובני ומזוני ושלוש עד אין קץ ותכלית וכו', וזה מרמז בפסוק 'ונתנו איש כופר נפשו', מילת 'ונתנו', האותיות למפרע הוא גם כן 'ונתנו', שעל ידי הצדקה כל צדקה לעולם", עכ"ל.

ועתה נחזה בס"ד כיצד כל דבריהם נרמזים באופן נפלא בתיבת "צדקה" גופה. שכן, כאשר נחליף את ארבעת האותיות שתיבת "צדקה" בחילוף אותיות א"ת ב"ש, יעלה בידינו שוב תיבת "צדקה", (כ"ה ד"ה ק"ד ה"ט). והנה הוא דומה בזה לתיבת "ונתנו", ולמה שקראו על כך שהיא נקראת משני הכדלים. וכך גם תיבת "צדקה", נקראת גם היא בשני אופנים, וגם כשנחליפה בחילוף אותיות ולמדנו כל, כי הנותן "צדקה" לעני, נותן "צדקה" לעמו, ומביא "צדקה" לעולם. ומלכד מה שהכל שב וחוזר אל הנותן עצמו, ואינו מעני מן הצדקה, עוד הוא זוכה שמעניקים לו ולכל העולם ברבות וישועות בזכות הצדקה, וכאמור. והוא רמז נפלא בס"ד.

ועתה, ניתנה ראש ונסובה אל מאמר הכתוב על אברהם אבינו ע"ה, "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". שכן, מעתה נראה לומר, שכאן, אכל אברהם אבינו ע"ה, אבי מדת החסד, הכוונה אכן לנתינת לאביונים, וכמו שנקראת מנוה זו בלשון חכמים בשם "צדקה". והנה, דבר זה נרמז כמה שכתוב "ושמרו דרך ה'", ומה היא אותה הדרך של ה' שעליה ליה אברהם אבינו ע"ה את בניו ואת ביתו אחריו, הוא מה שנאמר (תה"ב כ"ה י') "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממונו ועני ואביון מגוזלו". והנה, ששת התיבות הללו, "מציל עני מחזק ממונו ועני ואביון" (תה"ב), עולים כמנין הגימ' של שלושת התיבות "ושמרו דרך ה'". הכי לנו אסמכתא נפלאה, שה"צדקה" הנאמר כאן אכל אברהם, היינו, נתינת צדקה לעניים ולאביונים.

ומסתבר אם כן, שהיה זידי אברהם אבינו ע"ה כל עניני המסכת שנסנו בגמרא, הן מה שבתלמוד הבבלי, והן מה שבתלמוד הירושלמי. ומדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות עבודה כוכבים פ"א ה"ג) למדנו עוד, שאברהם אבינו ע"ה חיבר גם הוא עצמו כמה ספרים בענינים אלו, ובהם הרכיב וביאר את כל פרטי ההלכות והדיעות הנלכדים, הן בעניני אמונת ה', והן בהלכות עבודה זרה, והעביר אותם לבנו יצחק, ולכל בני ביתו, ולכל אצלאיו אחריו.

ועתה, ניתנה ראש ונסובה אל ראשית דברינו, ונביטה נפלאות במאמר הכתוב שנאמר על אברהם אבינו ע"ה, "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". שכן, מעתה יש לפרש אותו על אופן לימודו של אברהם אבינו ע"ה. "ושמרו דרך ה' לעשות", היינו, שלמד עמהם את פרקי המשניות, וכנ"ל, והוא על פי מה שנדרש תמיד תיבת "ושמרו" וכדומה, ש"זו המשנה", והיינו, הן כפשוטו, דהיינו, "הלימוד והשינון", והן כמשמעו, דהיינו, "לימוד המשנה". וגם כתיבת "לעשות" נרמז כתיבת ספר המשנה, והוא על פי מה שדרכו חכמינו ז"ל (גיטין ס' ע"א) על הפסוק (תהלים קי"ט קכ"ז) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", ואמרו, "והא לא ניתן ליכתב, אלא כיון שלא אפשר, עת לעשות לה' הפרו תורתך", ומתוך כך התיירו את כתיבת המשניות, הגם שהיא תורה שבעל פה.

והנה, מתוך מה שנתבאר למעלה, נמלינו למדים, שתיבת "צדקה" רומזת על ה"תלמוד בבלי", ותיבת "משפט" רומזת על ה"תלמוד ירושלמי". ונמלא אם כן, שמה שנאמר כאן "ושמרו וגו' לעשות צדקה ומשפט", כך פירוש, שאברהם אבינו ע"ה היה מחנך את בניו ואת ביתו אחריו, "לתלמוד על מנת לעשות ולקיים", והיה מדריך אותם לתלמוד ולעסוק בעניני האמונה ובהלכות עבודה זרה, מתוך המשנה, ומתוך שני התלמודים גם יחד, הבבלי והירושלמי. שכן, "ושמרו וגו' לעשות", היינו, לעסוק בלימוד המשנה, וכאמור. ועוד ליוה אותם, ללמוד את

פלא, שכן, על פי דבריו נמלא, שתיבת "צדקה" רומזת על ה"תלמוד בבלי", ותיבת "משפט" רומזת על ה"תלמוד ירושלמי". והנה, חכמינו ז"ל בעלי ה"תלמוד ירושלמי", הם אלו אשר למדו ודרכו כתיבת "משפט" שהיא רומזת ל"תלמוד". וזה לשון ה"ירושלמי" (הוריות פ"ג ה"ח), "לרש רבי אחא, פלם ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני בים (משלי ט"ו י"א), פלם, זה המקרא, מאזני, זה המשנה, משפט, זה התלמוד", ע"כ.

ועוד זאת יש להוסיף בו נפלאות מתורתך בס"ד, שכן, "ציון" הרי הוא "ירושלים", ועל כן אנו מקוננים על חורבן בית המקדש שבירושלים כלשון הזה (איכה א' ד'), "דרבי ציון אבלות". ונמלא מעתה, שהתיבות "ציון במשפט", פירוש, "תלמוד ירושלמי". שכן, פירוש של "ציון" היינו "ירושלים", ופירוש של "משפט" היינו "תלמוד", וכאמור. והנה לנו מעתה ראיה נפלאה ביותר בס"ד לדבריו של הגרי"ח זוננפלד הנזכרים.

והנה, על פי דברי ה"ירושלמי", ש"משפט" זה "התלמוד", יש לפרש את מאמר הכתוב (תהלים י"ט י'), "יראת ה' טהורה עומדת לעד משפטי ה' אמת צדקו יחדיו". והנה, "משפטי", הוא לשון רבים, דהיינו, שני ה"משפטים", כלומר, שני ה"תלמודים", הן ה"תלמוד בבלי" והן ה"תלמוד ירושלמי". והיינו, שכאשר נעסוק ונלמד בשני התלמודים גם יחד, אזי נזכה ל"יראת ה' טהורה", והוא גם זה לנו רמז נפלא בס"ד.

והנה, פרקי המשנה של מסכת עבודה זרה שלפנינו, חמשה הם, אולם במסורת התורה שבעל פה שהיה זידי אברהם אבינו, היו ארבע מאות פרקים. וכך שנינו בגמרא (עבודה זרה דף י"ד ע"ב), "אמר ליה רב חסדא לאבימי, גמירי, דעבודת כוכבים דאברהם אבינו, ארבע מאה פירקי הויין, ואנן חמשה תנו, ולא ידעינן מאי קאמרינן", כלומר, שהיה זידי אברהם אבינו ארבע מאות פרקי משניות של מסכת עבודה זרה, ואילו אנו, אפילו בחמשת הפרקים של מסכת עבודה זרה שנתרו בדינו, אין לנו בקיאים בהם כראוי.

ה"צדקה", שהוא ה"תלמוד בבלי", וגם ללמוד את ה"משפט", שהוא ה"תלמוד ירושלמי", וכאמור.

* * *

ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדו (בראשית כ' י"ז). ולאמרו בגמרא (בבא מציעא דף ט"ז ע"א), "עד אברהם לא היה זקנה, מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם, משתעי בהדי יצחק, בהדי יצחק, משתעי בהדי אברהם, אתא אברהם, בעא רחמי, והוה זקנה, שנאמר (בראשית כ"ד א') ולאברהם זקן כל בימים, עד יעקב לא הוה חולשא, אתא יעקב, בעא רחמי, והוה חולשא, שנאמר (בראשית מ"ח א') ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, עד דאתא אלישע, לא הוה דחליש ואתפח, אתא אלישע, בעא רחמי ואתפח, שנאמר (מלכים ב' י"ג י"ד) ולאלישע חלה את חליו אשר ימות בו, מכלל, לחלה חלי אחריתי". וברש"י, "בעא רחמי, כדי שיכירו בינו ובין בנו. בעא רחמי והוה חולשא, שיחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו. ואתפח, ונתפח. חליו אשר ימות בו, מכלל, לחלה עוד, שלא מת בו".

ולבאורה יש לתמוה, שהרי מלאנו כאן בפסוק, שהקב"ה ריפא את אבימלך ומשפחתו ועבדיו לאחר שהיו חולים, וזה היה בימי אברהם אבינו ע"ה. ויש ליישב, כמו שכתבו בתוספות, על מה שאמרו חכמינו ז"ל (בבא בתרא דף ט"ז ע"ב), "רבי שמעון בן יוחאי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו, מיד מתרפא", והקשו (שם בד"ה "שכל חולה שחאה"), שהרי "בימי אברהם אבתי לא היה חולי בעולם", וכמו שאמרו בגמרא הנ"ל (בבא מציעא דף ט"ז ע"א), ואם כן, לשם מה היו רגיבים לרפואתו של אברהם אבינו ע"ה, ותיראו, שזה היה ריבך למי שהיה "חולה של מכה", וחולי כזו, היה גם בימי אברהם, עיין שם. ועל פי דברי התוספות מבואר הכל בס"ד, שהרי כאן, שהוא הפעם הראשונה שמלאנו בתורה לשון של רפואה, היה זה במעשה אבימלך, שהוא היה אכן "חולה של מכה", וכמו שפירש שם רש"י.

ובדרך נחות יש להוסיף בס"ד, שדבר זה נרמז בלשון הפסוק הנ"ל, "ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים וגו', וצירוף לשון התוספות, שאכל אברהם נתרפאו מי שהיה "חולה של מכה", סנו, שלשת התיבות, "חולה של מכה" (תמ"ד), עולים בגימ' כמנין התיבות, "וירפא אלקים חולה זה" (תמ"ד), חושבנא לדין חושבנא לדין.

* * *

ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדו (בראשית כ' י"ז). כאן נזכר לראשונה בתורה ענין הרפואה בכלל, ובפרט, שהקב"ה הוא הרופא לכל בשר, "וירפא אלקים".

והנה, בצרכת "אשר יצר", אשר על פי הידוע ומפורסם יש בכוח אמירתה כוונה, סגולה נפלאה להתמיד את בריאות הבריאים, וגם לרפא את החולים, וכמו שהארכו למעניינם בענין זה בספרי הקודש, חותמים את הצרכה בנוסח זה, "רופא כל בשר ומפליא לעשות, ופירש זקנינו הרב"א (אורח חיים סימן ו' ס"א), על "ומפליא לעשות", שהקב"ה מקשר ומחבר באורח פלא דבר רוחני בדבר גשמי, והוא מקיים את הנשמה בתוך הגוף, והוא דבר פלא מממש, עיין שם.

ונראה להוסיף רמז נחמד בס"ד לציאורו של הרמ"א, כאשר כל דבריו נרמזים בגוף נוסח הצרכה. סנו, כשנחליף את האותיות שצתיבת "נשמה" בחילוף א"ת ב"ש, יעלה צידנו תיבת "טביין", שעולה בגימ' (קיי"א) כמנין תיבת "פלא" (קיי"א). ועוד נראה לרמז בס"ד, בשתי התיבות "מפליא לעשות" (תתקפ"ז), שהם עולים בגימ' כמנין שתי התיבות הללו, "נועם הנשמות" (תתקפ"ז), חושבנא לדין חושבנא לדין. והוא רמז נפלא בס"ד.

והנה, יש לתמוה על עצם נוסח חתימת הצרכה, שהרי יש כאן לכאורה שני ענינים שונים בחתימה אחת, האחד, שהקב"ה "רופא כל בשר", והשני, שהקב"ה "מפליא לעשות", והרי כלל הוא

בידינו שהחתימה לריכה להיות בענין אחד בלבד, ומן הענין של גוף הצרכה בלבד.

ונראה לפיכך נס"ד, שכן, לרד העולם הוא, שה"רופא" נעשה "רופא" רק לאחר שהחכים ולמד בספרי הרפואה, וצרכות הימים נהפך לרופא גדול יותר, מלומד וחכם, על ידי שכבר נהפך גם לבעל ניסיון במקצוע הרפואה, והרופא הזה, כאשר בא לפניו חולה להתרפאות על ידו, הרי הוא מתבונן במחשבתו כמה שלמד בחכמת הרפואה, ועל ידי זה הוא קובע לחולה כיצד עליו לנהוג על מנת להתרפאות ממחלתו ל"ע, ונמצא, שהוא איש רגיל כמו כל בני מינו ובני גילו, ואין הוא איזה בעל מופת ומלומד בניסים, אלא שמאחר שהוסיף לו בלימודו גם את חכמת הרפואה, משום כך יש בכוחו וביכולתו לרפאות את החולה, על פי שלמד והבין צורת הרפואה.

ברם, הקב"ה אינו כן, והוא אינו מרפא את החולים כמו אותו ה"רופא" החכם והמלומד ובעל הניסיון שלמד את חכמת הרפואה, אלא שהוא עצמו ברא ויצר את המחלה, והוא עצמו ברא ויצר את הרפואה, ועל דבר זה אנו מודים ומשבחים את הקב"ה בצרכת "אשר יצר", וזו היא עומק הכוונה בחתימת צרכה זו, שבתחילה אנו משבחים אותו על כך שהוא "רופא כל בשר", ומיד לאחר מכן אנו מבצרים, שהוא איננו כמו ה"רופא" בשר ודם, שצמחותו וניסודו הוא איש רגיל, אלא שהוא חכם ומלומד בחכמת הרפואה, אבל הקב"ה הרי הוא עצמו הוא ה"מפליא לעשות", כלומר, שהוא עצמו ברא ויצר והפליא לעשות, הן בעשותו את ענף המחלה, והן בעשותו לאחר מכן גם את הרפואה, ורק מתוך כך הוא "רופא כל בשר", שהרי הוא "מפליא לעשות". והוא ביאור נפלא נס"ד.

* * *

ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו

וילדו (בראשית כ' י"ז). הנה, כאן נאמר "וירפא אלקים", והרי "אלקים" הוא מדת הדין, כי כך הוא אלל רפואת הגוי, אבל לא כן אלל רפואת איש יהודי, שאז נאמר (שמות ט"ו כ"ו) "כי אני ה' רופאיך", והרי "ה'" הוא מדת הרחמים, ורפואתו של אדם מישראל הוא ברחמים גדולים. (וסומנד, "אדיר במרום", תיבת אדיר נט', אלקים דין י' רחמים). והנה, בתפילת משה על מרים, נאמר (במדבר י"ב י"ג), "ויצעק משה אל ה' לאמור קל נא רפא נא לה", משום שהשם "קל", הוא מידת חסד ורחמים, וכמו שנאמר (תהלים נ"ב ג') "חסד קל כל היום".

ומשום כך תקנו אנשי בנסת הגדולה צרכה מיוחדת לבלל החולים, וצרכה מיוחדת לחולי ישראל, והגם שצרכת "אשר יצר" חותמים "רופא כל בשר", אך צרכת הרפואה שבתפילת שמונה עשרה, שם נשתנה נוסח החתימה, וחותמים בה, "רופא חולי עמו ישראל", והוא מטעם האמור.

* * *

ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשבת את בנך את יחידך ממני (בראשית כ"ב י"ז). הנה, אמרו חכמינו ז"ל (ברכות ל"ג ב'), "אמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחאי, אין לו להקב"ה בבית גניזו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעי' ל"ג ו') יראת ה' היא אוצרו", ע"כ. ונמצא, שהתואר "אוצר" אלל הקב"ה, אינו מכון אלל ל"יראת שמים" בלבד.

וזה יש לרמז כמה שמאלנו כאן, אלל אברהם אבינו ע"ה, שנאמר עליו "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", והנה, שתי התיבות "ירא אלקים" (כ"ז) עולים בגימ' כמנין הגימ' של תיבת "אוצר" (כ"ז), והוא, משום ש"יראת אלקים" בלבד, היא הנחשבת ל"אוצרו" של הקב"ה, וכאמור, והוא רמז נחמד נס"ד.